

Мета інтегрує діяльність шляхом побудови ієрархії цілей через зв'язок ціль — надціль. Ієрархію слід застосовувати при плануванні нової діяльності або для структурування існуючої.

Література

1. Большая Советская энциклопедия. — М.: Советская энциклопедия, 1971. — Т. 20. — 638 с.
2. Ганзен В. А. Системные описания в психологии. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. — 176 с.
3. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. — М.: Цитадель, 1998. — 893 с.
4. Кузнецова Т. Как поставить задачу подчиненному // Журнал «Новый менеджмент», № 1 за 2007 год // http://www.cfin.ru/management/people/definition_of_objectives.shtml
5. Митькин А. Н. Стратегическое целеполагание в системе государственного управления экономикой: диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / Митькин Алексей Николаевич; [Место защиты: Ин-т макроэконом. исслед.]. — М., 2008. — 172 с.
6. Мишучкова И. Н. Психологические аспекты целей российской политики // <http://www.mishuchkova.ru/works/1.doc>.
7. Современный энциклопедический словарь. — М.: Большая Российская Энциклопедия, 1997. — 1098 с.

Статтю подано до редакції 12.01.10 р.

УДК 330.341.1

Л. В. Лебедева, аспірантка,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ІННОВАЦІЯ: ПИТАННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

Досліджено питання трактування сутності поняття «інновація», її категоріальний зміст. Проаналізовано доцільність розгляду інновації як процесу та результату наукової діяльності. Наведено основні класифікації інновацій, що розкри-

вають багатоманітність інновацій за ступінню новизни, ефективності та сферою застосування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інновація, теорія інновацій, процесні та продуктові інновації.

Исследован вопрос трактования сущности понятия «инновация», его категориальное содержание. Проанализирована целесообразность рассмотрения инновации как процесса и результата научной деятельности. Приведены основные классификации инновации, которые раскрывают многообразие инноваций за степенью новизны, эффективности и сферой применения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновация, теория инноваций, процессные и продуктовые инновации.

The article defines the essence of innovation as a notion of an economic theory. An adequacy of defining innovation as a process or result of scientific activity has been analyzed. Main classifications of innovations by novelty, effectiveness, field of usage have been presented.

KEY WORDS: innovation, the theory of innovations, process and product innovations.

Постановка проблеми. У світовій економічній літературі немає однозначного визначення поняття інновація. Деякі вчені трактують його як процес створення новацій, деякі — як результат інноваційної діяльності, інші розуміють цю категорію як певні зміни у виробничій діяльності. Сьогодні немає визначення інновацій, яке б максимально точно відображало зміст цього явища в економічних процесах, охоплювало всі аспекти їх прояву в економіці. Це питання потребує подальшого дослідження та конкретизації, його поглиблення та доопрацювання.

Аналіз останніх публікацій. Питання інновацій, інноваційного розвитку підприємств є предметом дослідження багатьох учених, які досліджують цю проблему з різних точок зору залежно від підходів у визначенні цього поняття. Так, О. Г. Мельник [5], І. М. Мірошник [6], Ю. П. Морозов [7], Л. І. Федулова [11] розуміють інновації як продукт, нововведення, удосконалення, результат інноваційної діяльності; А. І. Павленко [15], В. М. Коваль-

чук [4] — як процес; В. Гесць [2; 3], В. Семиноженко [3] — як засіб розвитку, конкурентну перевагу, визначальний елемент розвитку підприємств та національної економіки. В працях цих і багатьох інших учених розглядаються різні аспекти використання інновацій у виробничій діяльності.

Метою дослідження є з'ясування суті інновацій як економічної категорії, формулювання основних класифікаційних ознак інновацій за ступінню новизни, ефективності та сферою застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме поняття «інновація» зустрічається у роботах культурологів ще XIX ст., тоді цим терміном позначали процес введення певних елементів однієї культури в іншу. У подальшому стали вивчатися закономірності технічних, технологічних, організаційних, економічних і інших інновацій.

Австрійський економіст Й. Шумпетер у роботі «Теорія економічного розвитку» (1911 р.) ввів у науковий обіг термін «інновація» і довів їх визначну роль у розвитку. Розвиток Й. Шумпетер розумів таким чином: «це лише такі зміни господарського кругообігу, які економіка сама породжує, тобто тільки випадкові зміни у середині системи, а не ті, що приведені у рух імпульсами ззовні» [5, с. 63]. Саме внутрішні зміни і приводять до розвитку, тобто ті зміни, що спричиненні запровадженням інновацій у виробництво.

Отже, зміст розвитку, за Й. Шумпетером, визначається поняттям «створення нових комбінацій (інновацій)», що охоплює наступні п'ять випадків:

1. Виготовлення нового, тобто ще невідомого споживачам, блага або створення нової властивості того або іншого блага.
2. Впровадження нового, тобто для даної галузі промисловості ще практично невідомого, методу (способу) виробництва, в основі якого не обов'язково лежить нове наукове відкриття і який може полягати також у новому способі комерційного використання відповідного товару.
3. Освоєння нового ринку збуту, тобто такого ринку, на якому дотепер дана галузь промисловості цієї країни ще не була представлена, незалежно від того, існував цей ринок раніше чи ні.
4. Отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів, незалежно від того, існувало це джерело раніше, або просто не бралось до уваги, або вважалось недоступним, або його ще тільки треба було створити.

5. Проведення відповідної реорганізації, наприклад забезпечення монопольного положення (за допомогою створення тресту) або підриг монопольного положення іншого підприємства.

Отже, термін «інновація» Й. Шумпетер трактував як зміну з метою впровадження і використання нового вигляду споживчих товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків і форм організації у промисловості.

У Законі України «Про інноваційну діяльність» [2] інновації визначаються так: «Інновації — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери».

В економічній літературі існують різні підходи до визначення суті поняття інновація. Найпоширенішими є дві точки зору. Перша — полягає у розумінні інновації як динамічного процесу введення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість застарілих. Цієї точки зору дотримуються Й. Шумпетер, Ю. Яковець, Б. Твісс, Б. Санто, Д. Тідд, Д. Бессант, К. Павітт та ін. У другому випадку інновація є статичним результатом творчого процесу у вигляді нової продукції (техніка), технології, методу і т.д. Прихильниками цього підходу є такі учені, як Х. Рігс, В. Хіпель, Р. Фатхутдінов, С. Покропивний, А. Мединський, А. В. Плеханов і ін.

На нашу думку, у базове поняття «інновація» слід включати два основні типи інновацій, не доречно ототожнювати інновацію, чи то з продуктовою її іпостассю, чи то сприймати її виключно як процес. Адже, методологія системної характеристики інновацій в умовах ринкової економіки базується на міжнародних стандартах, що були ухвалені у 1992 р. в Осло та отримали назву «Керівництво Осло». За цими стандартами інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, втілена як у формі нового або вдосконаленого продукту, так і технологічного процесу, що використовується у виробничій діяльності.

Взагалі, точка зору визначення інновації як процесу збігається з поняттям «інноваційний процес». Слід зазначити, що ці явища не тотожні і між ними є відмінності. Інноваційний процес пов'язаний із створенням, освоєнням і розповсюдженням новинок, на кожному з цих етапів створюються різні продукти, що не

однакові за своєю суттю. Винаходи, новації, нововведення, інновації зустрічаються на різних етапах інноваційного процесу. На стадії розробки — це винаходи, відкриття, що можуть і не мати економічної вигоди, якщо вони не здатні задовольнити будь-яку потребу і, таким чином, не мають комерційного застосування. На другій стадії освоєння — це новації. Новація — це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності по підвищенню її ефективності. Новації можуть бути оформлені у вигляді патентів; товарних знаків; раціоналізаторських пропозицій; ноу-хау; понять; наукових підходів або принципів та ін.

Інновації виникають лише на третій стадії інноваційного процесу — стадії впровадження та поширення новинок на ринку, невідмінна риса інновації це її прибутковість. Нововведення означає, що новація використовується, цей процес не обов'язково буде прибутковим. Тільки інновація є предметом економічного аналізу, її поява і поширення (або несприйняття) в економіці безпосередньо пов'язані з економічною оцінкою відповідної новинки з погляду як витрат на неї, так і її ринкового потенціалу. Потрібно зауважити, що науково-технічна новизна, яка характеризує винаходи, не є обов'язковою властивістю інновації, а нововведення не завжди ґрунтується на винаходах. На думку Й. Шумпетера, «інновація не передбачає нічого, що варте називатися винаходом, а винахід не обов'язково індукує нововведення, він сам по собі не становить ніякого ефекту» [3, с. 100]. Отже, лише корисність створеного продукту надає доцільності винахідницькій діяльності, і тому інновація — це економічний феномен.

Сам Й. Шумпетер розділяв процесні та продуктові інновації, говорячи, що продуктові інновації — «це впровадження нового товару (...) нової якості товару» та процесні інновації — «це впровадження нового методу виробництва (...) чи нового способу комерційного використання товару» [4, с. 3]. До того ж застосування процесних чи продуктових інновацій має різні наслідки для виробничого процесу, залежно від цілей, що переслідує та чи інша фірма. Ключова різниця полягає у розробці процесних інновацій (що виникають в основному завдяки новим інвестиціям) та пошуку продуктових інновацій (що базується на внутрішній інноваційній активності, а також на нових проміжних або кінцевих товарах). Процесні інновації в кінцевому підсумку призводять до покращення виробництва певного товару (або надання послуги),

тоді як продуктові інновації покращують якість та збільшують асортимент продукції, також результатом цього типу інновацій може бути відкриття нового ринку збуту. Взагалі, вони мають різний ефект з точки зору проблеми зайнятості населення: підвищення продуктивності та вивільнення робочої сили у випадку процесних інновацій та створення нових ринків, продукції та робочих місць у випадку продуктових інновацій. Разом з тим, не слід сильно захоплюватись процесом розмежування цих двох видів інновацій. У деяких випадках, а особливо у сфері послуг, вони досить близько взаємозв'язані, оскільки при запровадженні радикально нового продукту і процес його збуту також потребує змін. Отже, між процесними та продуктовими інноваціями є як спільні, так і відмінні риси, але їх легко розпізнати на прикладі певної фірми чи організації.

Отже, незалежно від двох основних типів інновацій, прийнято вирізняти інновації з погляду конкретного суб'єкта підприємництва та у загальнотеоретичному плані. З погляду конкретного суб'єкта підприємництва інновація — це впровадження новацій, з метою створення нових продуктів чи послуг (чи покращення вже існуючих) для підвищення прибутковості та ефективності виробництва.

У загальноекономічному теоретичному аспекті інновація — це об'єктивна економічна категорія теорії інноваційного підприємництва, яка характеризує якісну зміну продуктивних сил та виробничих відносин на основі впровадження прогресивних досягнень науки, техніки, технології, що забезпечують економію витрат, підвищення продуктивності праці, удосконалення організаційно-правового механізму економічної діяльності, кращу якість та конкурентоспроможність вітчизняних товарів, робіт і послуг [8, с. 13].

Отож, можна визначити основні характеристики інновації:

- науково-технічна новизна — характеризує неповторюваність, потенційну практичну корисність і конкурентоспроможність інновації;
- виробнича універсальність — відповідає потенційній можливості інновації бути використаною у різних підприємницьких сферах;
- прибутковість — визначається величиною затрат на введення інновації у виробництво і максимально можливими доходами від її використання, її корисністю та можливими сферами розповсюдження;

- безпека — пов'язана з екологічними наслідками використання нововведення (в першу чергу, з рівнем ресурсоемності), а також гарантіями безпеки людей і надійності техніки у виробництві;

- технологічність — характеризується здатністю нововведення, бути включеним у технологічну систему з поліпшенням його характеристик;

- соціальний ефект — пов'язаний з соціальним ефектом від використання нововведення.

В економічній літературі вирізняють багато типів інновацій, з різними класифікаційними ознаками, що відображають бачення того чи іншого автора цього процесу. Інновації класифікують за сферами виникнення та застосування — основними серед них є технологічні, економічні, організаційно-управлінські, соціальні інновації.

Технологічні інновації — це застосування наукових знань у практичній діяльності з метою розвитку нового технологічного процесу, створенню нового товару чи покращення його дизайну. Серед технологічних інновацій у свою чергу виділяють продуктові і процесні інновації, тобто це поняття відповідає базовому визначенню інновації, з нашої точки зору.

Г. Менш розділив технологічні інновації за рівнем новизни — це інновації базисні, поліпшуючі та псевдоінновації. Базисні інновації формують нові покоління техніки, технології, відображають масштаби практичного використання винаходів. Поліпшуючі є модернізованими щодо базисних інновацій, та передбачають значне покращення існуючих продуктів у межах певної технології. Псевдоінновації — це незначні відмінності параметрів продукції, які виникають у результаті суспільних настроїв, моди, а не НТП.

Економічні інновації викликають зміни у формах організації виробництва та обумовлюють скорочення виробничих витрат, поліпшують прибутковість підприємництва, зростання матеріального стимулювання, зацікавленості працівників, що в кінцевому підсумку призводить до підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Організаційно-управлінські інновації спрямовані на вдосконалення організаційної структури, методів прийняття рішень, використання нових засобів опрацювання інформації та документації та пов'язані з процесами раціоналізації управління, виробництва,

постачання, збуту продукції чи надання послуг, оптимальне використання ресурсів, робочого часу заради отримання більш високих економічних результатів.

Соціальні інновації — це інновації, які стосуються сфери науки, культури, освіти та ідеології.

Висновки. Отже, можна зробити наступні висновки щодо категоріального визначення інновації. По-перше, специфічним змістом інновації є якісні зміни, які приводять до поліпшення, удосконалення або появи нового продукту або технології.

По-друге, інновація завжди успішна, вона має велику економічну цінність та суспільну корисність. Ефект, який повинна забезпечувати інновація, може бути технічним, економічним, соціальним чи екологічним. Ефективність інновації виражається в додатковій вигоді, яку отримує інноватор.

По-третє, основними властивостями інновації є: науково-технічна новизна, виробнича універсальність і прибутковість. Комерціалізація та здатність приносити прибуток по відношенню до інновації є тою потенційною властивістю, без якої вона стане простим нововведенням.

На погляд автора, базове визначення інновації, яке б враховувало всі існуючі розбіжності та особливості цього поняття, повинне відповідати таким вимогам:

— необхідно розмежувати поняття «інновація» і «нововведення».

Інноваційний процес пов'язаний із розробкою, освоєнням і розповсюдженням новинок, на кожному з цих етапів створюються різні продукти, що не однакові за своєю суттю. Винаходи, новачії, нововведення, інновації зустрічаються на різних етапах інноваційного процесу. На стадії розробки — це винаходи, відкриття, що можуть і не мати економічної вигоди, якщо вони не здатні задовольнити будь-яку потребу і, таким чином, не мають комерційного застосування. На другій стадії освоєння — це новачії. Новачія — це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності по підвищенню її ефективності. Інновації виникають лише на третій стадії інноваційного процесу — стадії впровадження та поширення новинок на ринку, невідмінна риса інновації це її прибутковість. Нововведення означає, що новачія використовується, цей процес не обов'язково буде прибутковим;

— поняття «інновація» включає в себе визначення інновації як продукту, так і процесу.

Не доцільно визначати інновацію лише як кінцевий результат діяльності по її розробці та впровадженню, так само як і не слід ототожнювати поняття «інновація» з поняттям «інноваційний процес», оскільки ці категорії різняться за змістом. Базове визначення інновації повинно включати в себе визначення інновації як продукту, так і процесу, оскільки вони відображають лише різні сторони одного явища. Отже, інновація, на нашу думку, — це як процес розробки, освоєння та поширення певної новинки, результатом якої є створення принципово нової продукції, нового методу виробництва чи відкриття раніше невідомого ринку збуту, так і сам створений продукт, результат такої діяльності.

Література

1. *Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С.* Інновації: теорія, механізм розробки і комерціалізації: Монографія. — К.: КНЕУ, 2003. — 394 с.
2. *Геєць В. М.* Економіка знань та її перспективи для України: Наук. доповідь // НАН України. Інститут економіки і прогнозування. — К., 2005. — 168 с.
3. *Геєць В. М., Семиноженко В. П.* Інноваційні перспективи України. — Х.: Константа, 2006. — 272 с.
4. *Ковальчук В. М.* Структурна перебудова національної економіки в контексті інноваційного розвитку: Монографія / НАН України. Об'єднаний інститут економіки. — К., 2005. — 240 с.
5. *Мельник О. Г.* Сутність інновацій та інноваційного розвитку // Актуальні проблеми економіки. — № 12. — 2008. — С. 20–26.
6. *Мірошник І. М.* Національні інноваційні системи та розвиток високотехнологічних галузей, підприємств, компаній: Монографія. — К.: Наукова думка, 2003. — 80 с.
7. *Морозов Ю. П.* Инновационный менеджмент: Учеб. пособие. — М.: Юнити-Дана, 2001. — 446 с.
8. *Павленко І. А.* Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України: Монографія. — К.: КНЕУ, 2007. — 248 с.
9. Про інноваційну діяльність: Закон України // Голос України. — 2002. — № 144. — С. 10–15.
10. Україна у вимірі економіки знань / Геєць В. М., Александрова В. П., Бажал Ю. М. та ін.; НАН України. Інститут економіки і прогнозування. — К.: Основа, 2006. — 588 с.

11. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: Підручник. — К.: Либідь, 2006. — 477 с.
12. Шумпетер Й. Теория экономического развития. — М.: Прогресс, 1992. — 231 с.
13. Pianta M. Innovation: issues and impact. Institute of Socio-Economic Studies on Innovation and Research Policy National Research Council, ISPRI-CNR., Rome 2003.

Електронна точка доступу: www.econ.uniurb.it/siepi/papers/Pianta.pdf

14. Schumpeter J.A. The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit. — New Brunswick and London. — 1982. — 244 p.

Статтю подано до редакції 28.01.10 р.

УДК 330.101:339.137.02

Є. А. Фукс, аспірант,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СТРУКТУРНА МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Досліджено структуру економіки, визначено чинники, що гальмують її інноваційно-технологічний розвиток, обґрунтовано пропозиції щодо здійснення прогресивних структурних зрушень в економіці України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: структура економіки, структурні диспропорції, технологічна відсталість, низька інноваційність, інвестиції, конкурентоспроможність економіки, економічна криза.

Исследована структура экономики, определены факторы, тормозящие ее инновационно-технологическое развитие, обоснованы предложения по осуществлению прогрессивных структурных сдвигов в экономике Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: структура экономики, структурные диспропорции, технологическая отсталость, низкая инновационность, инвестиции, конкурентоспособность экономики, экономический кризис.